

RIKSDAGEN OCH DEMOKRATIEN

GENOM vårt land och säkerligen genom många andra länder går i dessa dagar i vida kretsar en våg av Hitlerkult. Führerns statskonst, med dess från början oanade målmedvetenhet, handlingssnabbhet och teatraliska mästerskap, framträder desto mera imponerande, som de demokratiska västmakterna gång på gång nödgas erkänna den tyska politikens fullbordade fakta och för all världen exponera sin utrikespolitiska vanmakt; Frankrike lider dessutom mer än någonsin av folkfrontspolitikens alla neuroser och Paris har på ett par år blivit blott ett orons och nöjenas centrum i Europa. Respekten för den rena muskelkraften och det ogenerade våldet har hos många förträngt respekten för åsämjandets metod i den internationella rätten — som dessvärre ibland är högsta orätt. Den demokratiska statstankens tungrodda och betänksamma former tillmätas på många håll intet värde; ännu mindre ser man i gemene mans applåderande av nävrättens politik den avsky för kriget, som många blott för några år sedan naivt tilltrodde makten att göra krig för framtiden omöjliga. Varken staterna eller människorna ha ändrat sig; staterna äro så brutala som deras skapare, människorna, oföränderligt äro.

Utän tvivel vädra de nationalsocialistiska kretsarna i vårt land nu morgonluft. Även om de i nuvarande läge icke kunna tänkas spela någon större roll, måste politikerna särskilt på den borgerliga sidan räkna med att människors sinnelag i hög grad kommer att bestämmas av sympatier för en politik, som gjort handlingens propaganda till högsta lag. De flesta sympatisörer äro säkerligen icke parata att ta steget fullt ut eller att svära på alla de hittransporterade dogmer, som den eklektiska svenska nationalsocialismen förfäktar. Men de äro mentalt påverkade. Ej ens vår egen regering har trots all motvilja kunnat bli helt immun mot de strömningar, som banat sig väg hitöver söderifrån: många av statsministerns uttalanden skulle säkerligen haft en starkare partipolitisk nyansering, därest ej den tyska »folkgemenskapstanken» utmejslats.

Inför detta nationalsocialismens tryck på svensk mentalitet efterlyser man kanske först i Sverige en utvecklad, hos hela folket levande demokratiskt nationell ideologi. De socialistiska partierna ha varit för upptagna av att fila på socialismen som världsåskådning för att tidigare än på sistone ha sökt utveckla sin marxistiska stat till ett folkhem. De konservativa partierna bekämpade för länge demokratien och ha kanske också stått alltför tveksamma till några av dess följdfeomen för att känna ett särskilt ansvar för detta ideologiska byggnadsarbete. Sedan Karl Staaff gick bort — och själv var Karl Staaff i allt sitt patos för ortodox och formbiten — har den borgerliga vänstern mest ägnat sig åt realpolitikens vågmästeri, och bondeförbundet har sina tre professorer till trots förlagt sina prestationer precis som lantmannapartiet utanför idépolitikens territorium. Eftersom vi i Sverige sakna en nationaldag ha regeringsledamöter och andra ledande män icke såsom i andra länder tvingats att åtminstone en dag på året söka samla sina tankar till att i ord kläda en nationell demokratisk åskådning; ur de oundvikliga frasernas töcken kan dock i dylika tal växa fram något kärnfullt, som genom att upprepas och inhamras till slut blir gemensam egendom. I grund och botten har oändligt mycket mer tankemöda i vårt land nedlagts på partipolitiska ideologier eller på bearbetningen av importerade än på att skapa något samfällt och enande. Och att hänföra programmet »arbetare och bönder» till de fullvärdiga nationella ideologiernas klass faller på sin egen orimlighet; genom att utesluta andra likaberättigade samhällsgrupper är detta program ingenting annat än en klassideologi och partiideologi utan utsikt att kunna bli eningsbandet inom en hel nation, som dock måste vara odelbar.

Man frågar sig även, om den svenska demokratien i handel och vandel bemödar sig om att skapa den nödiga respekten för sina egna institutioner. Det är främst riksdagsproblemet, som härvid än en gång måste beröras.

I över två månader har riksdagen varit samlad men endast ett par gånger ha dess debatter fångat något större publikt intresse: vid remissdebatten, när statsministern gjorde sin deklaration i försvarsfrågan och möjligen vid behandlingen av högerns Norrlandsmotioner. Plena äro fåtaligt besökta — åtminstone att döma av antalet i plenisalarna under debatterna närvarande —, debatterna fånga icke större intresse vare sig inom eller utom riksdagen, och besluten kunna i regel exakt beräknas genom partiuppdelningens

sannolikhetstabeller. Ingenting av vördnadsvärda riter, av festiviteten eller dramatik håller intresset uppe. De skolbarn, som klassvis bänka sig på läktarna, medta säkerligen endast undantagsvis några starkare intryck hem. Inte heller på mognare åhörare gör andra statsmakten i sin nuvarande stil någon mäktigare propaganda.

Kanske ligger det någon tillspetsad överdrift i talet om regeringspartierna såsom »transportkompaniet» — i två uppmärksammade frågor i år, rörande gruvlagstiftningen och 1-maj-helgdagen, ha bondeförbundare fronderat. Det är dock ostridigt, att riksdagen aldrig tidigare sedan Karl XI:s tid arbetat mera expeditivt och underdånigt. Känslan av att de bägge koalitionspartiernas lojalitet mot regeringen gör realbehandlingen av de flesta propositioner överflödigt har verkat deprimerande. Alla veta, att knappast någonting oväntat och någonting nytt kommer att hända, vad som än må yttras. Den extra stimulans, som ligger i medvetandet om att debatterna betyda något även för dagen och ej på sin höjd blott för framtiden, saknas och därmed också incitamentet att prestera det yppersta och yttersta av kraft och intresse i riksdagsarbetet. Man torde få leta efter någon annan debatterande församling i detta land, som i fråga om flau stämning och desintresserade delegater kan mäta sig med ett normalt arbetsplenum i Sveriges riksdag för tillfället.

Naturligtvis inse alla, att parlamentarismen i allmänhet, och majoritetsparlamentarism i synnerhet, ålägger regeringspartiernas meniga vissa band. Ingen bestrider, att regeringen har rätt att kräva ett visst hänsynstagande av sina anhängare. Skådespelet med en regering, vars handlingskraft är förlamad och vars trista lott det är att notoriskt desavueras av maktlystna riksdagspartier, önskar nog ingen tillbaka till riksdagens scen. Utan tvivel har diktaturernas hinderlösa framfart vid regerandet även i demokratiska kretsar omvärderat uppfattningarna om regeringens nödiga makt. Men det kan knappast påvisas ett behov av att regeringarna annat än i de stora, principiella frågorna genom säkert understöd från riksdagsmajoriteten kan föra en konsekvent och stabil kurs. Svenska föreställningar om folkstyrelse kunna aldrig förlika sig med att regeringens uppfattning i hart när alla frågor, även de små och de partipolitiskt friställda, skall vara sakrosankt. Skulle motsatsen vara fallet, innebure det att utskottsarbetet vore fiktioner, de offentliga debatterna spegelfäkteri och besluten rena

registrerandet. De demokratiska formernas realinnehåll skulle då inskränka sig till det indirekta utseendet genom val av regering, medan hela den parlamentariska instansordningen i övrigt bleve tomgång; eftersom motionerandet dock ännu oavvisligen har viss betydelse, skulle riksdagen mest bli ett petitionsinstitut.

Man frågar sig ovillkorligen, om det i så fall kan ligga något förnuft i att draga samman till Stockholm 380 personer, var och en på sitt sätt kunnig inom sitt fack och många representerande en elit av folket i alla dess skikt. De flesta av dessa äro i sin verksamhetskrets eller inom sin hemort ledande, vana vid arbete och ansvar, i ägo av stor erfarenhet och stor arbetslust, uppfostrade i kommuner, landsting eller andra korporationer ej blott att ge skäl utan även att ta skäl. Alla dessa kunna icke i längden känna sig trakterade av att i riksdagen avklädas sin personlighet och sitt självständiga omdöme. De vilja vara med åtminstone på något hörn för att finna utlopp för sin verksamhetslust och få användning för sina insikter. Att kalla upp några hundra stora, starka, friska karlar för att blott trycka på elektriska knappar är ej resonligt. De vilja inte nöja sig med att på bestämda tider göra ingenting, varmed en folkvald industriman nyligen lär ha karakteriserat det moderna riksdagsarbetet.

Sanningen är, att parlamentsledan ej är störst inom oppositionen. De meniga inom regeringspartierna få visserligen njuta maktens sötma men endast till priset av det — enligt fraseologien — oförytterligaste av alla demokratiska värden: tanke-, tros- och yttrandefriheten. Visserligen äro lyckligtvis icke alla frågor partipolitiserade, men självverksamheten inom regeringspartierna blir kringskuren och minimal. Oppositionen däremot får visserligen umbära makten men lider i gengäld icke av några opinionsrestriktioner. Den kan både motionera, interpellera, diskutera och votera i den frihet, som riksdagsordningen i sin första paragraf påbjuder. Oppositionen klagar visserligen mest högljutt, men det innebär nog blott, att ej ens klagorätten anses böra brukas inom regeringsblocket.

Skulden till tingens nya ordning kan ej ensidigt påbörjas någon viss institution. Den måste fördelas.

Man kan rikta förebråelser mot riksdagen själv, inom vilken parlamentsledan nog är lika stark som utanför. De låga voterings-siffrorna vid vardagliga plena äro säkerligen mest att fatta som en allmän känsla av den ringa betydelsen av att personligen vara när-

varande vid de avgöranden, som inga avgöranden äro. Men plikt-troheten är säkerligen eljest alls icke mindre nu än förr: veta riksdagsmännen blott med sig, att något kan hända — såsom exempelvis när försvarets huvudtitel föredrogs — infinna de sig även mangrant. Det är följaktligen trivseln i folkhemmets riksdag som saknas. Visa riksdagsmännen sin egen institution missaktning både genom att vara antingen helt frånvarande från Stockholm eller frånvarande från plenisalarna under debatterna, kunna de icke begära obegränsad aktning för institutionen av folket. Att hänvisa till kvittningen kan icke vara tillfyllest. Kvittningssystemet skall vara en regulator att tillgripa vid nödvändiga hemresor eller andra laga förfall men ej stå till buds i tid och otid. Generella kvittningar för en hel plenidag, då kanske ett tjugotal frågor skall behandlas, måste inge allmänheten tron att partibundenheten inbegriper alla slags frågor och helt mekaniserat de enskilda ledamöternas ställningstagande.

Man kan förebrå regeringen att den i sitt övermått av självhävdelse ej dragit en rimlig gräns mellan partifrågor och partilösa frågor samt därigenom enödig och opsykologiskt kringskurit sina meningsfränders frihet och självverksamhet. Man kan lika starkt anmärka, att den nuvarande regeringen visar riksdagen en nonchalans som sällan en regering förr. Naturligtvis äro vederbörande departementschefer närvarande för att försvara sina framställningar — något annat vore ju otänkbart — och när statsministern uppläste sin deklaration i försvarsfrågan var statsrådsbänken fullsatt. Men hur ofta gapar icke regeringsbänken tom? Under remissdebatten lyste statsråden i timtal med sin frånvaro i första kammaren; när tjänstemannamotionerna nyligen behandlades, gitte intet statsråd vara tillstädes, och ej sällan klagas det i pressen över, att statsråd underlåta att besvara framställda frågor.

Man kan förebrå pressen att den ostentativt lägger i dagen sin brist på intresse och respekt för riksdagens förhandlingar. Icke så, att icke viktiga riksdagsfrågor alltjämt ivrigt dryftas på ledareplats eller att partiernas propagandaavdelningar skulle svika, när det gäller att från partisynpunkt belysa viktigare riksdagstilldragelser. Detta är dock blott den ena av sakens sidor. De politiskt intresserade ha rätt att jämsides därmed få debatten i objektiv belysning genom ett enkelt och korrekt referat av argument och motargument. Numera ha de möjlighet härtill blott i de

allra mest uppreklamerade frågorna samt när kulturfrågorna äro före. I vanliga fall kunna de på sin höjd få läsa några lösryckta fraser, valda med noggrann hänsyn till tidningens publik; icke ens om man gör ett puzzle av referat från tidningarna tillhörande samtliga större partier kan man åstadkomma en nöjaktig bild av vad som förekommit. Måhända försvara sig tidningsredaktionerna med att riksdagsreferat ej hör till det »pigga», som demokratiens tidningsläsare tros kräva och således skulle vara krönet på alla ansträngningar för folkbildningens utbredning och fördjupning. Måhända hänvisa de, med större rätt, till att riksdagsreferaten endast avspeglar riksdagens egen vanvördnad mot sina överläggningar och dessas nuvarande betydelselöshet. Faktum kvarstår likväl, att pressen i intet annat kulturland torde nedlägga mindre möda på att referera riksdagsdebatterna än i Sverige; valmannen har med andra ord i intet annat demokratiskt land så små möjligheter att snabbt bilda sig en självständig uppfattning som hos oss; läsekretsens opinionsbildning kan ofta vara nästan diktaturstatmässigt ensidigt tillrättalagd i partitidningarna i vår demokratiska stat. Pressen kan icke heller hänvisa till ärendenas ringa vikt. Nyligen såg man notisartade referat av debatterna om vägväsendets omorganisation och sjukvårdspersonalens arbetstid, vilka frågor måste intressera tusentals läsare, och samtidigt kunde man läsa spaltlånga referat av bowlingtävlingar eller skolungdomens simtävlingar eller helsidor om de Hollywoodska filmstjärnornas upp-diktade liv. Det ena utesluter givetvis inte det andra och allt har sin publik, men det måste finnas rimligare proportioner mellan det väsentliga och oväsentliga (ehuru kanske mera roande) i tidens skeenden. En ansvarsmedveten press har dock en uppfostrande uppgift i folkstyrelsen. Det finnes skäl att påstå, att riksdagsmännen själva, regeringen och pressen tävla med varandra i att — om än oavsiktligt — skapa ringaktning för folkrepresentationen och dess arbete.

Man kan även förebrå den nuvarande klasspolitiken att ha bidragit till att avtrubba intresset för riksdagens debatter och voteringsringar. Klasspolitiken leder lätt till imperativa mandat, och imperativa mandat ha alltid en tendens att gå ut över personligheten. Det skulle förvisso icke skada, att en diskussion kring den moderna principalatsläran anordnades för att klargöra, att riksdagsmännens alltför frihetsinkräktande bundenhet till händer och fötter av intressegruppers imperativ varken är konstitutionellt

eller kan stärka tilltron till riksdagens förmåga att sätta landets intresse över klassens. Säkerligen har statsministern själv, av de senaste årens politik att döma, bibragts en allt starkare förnimmelse av att en renodlad och ohöljd klasspolitik icke står i överensstämmelse med de livsstarkaste strömningarna i våra dagars Europa både i diktaturstyrda och andra stater.

Skall den demokratiska ordningen uppbäras av en allmän och äkta folkmening, måste dess organ reellt fylla den uppgift, som folkstyrelsen förbundit med desamma. De skola icke föra en skuggtillvaro eller förvandlas till skeninstitutioner. De skola icke, liksom vår folkrepresentation, blott aktas och äras på halvtusenårsfester. Riksdagen måste antingen återfå något av sin forna myndighet och värdighet eller också genom en djupgående reform anpassas efter en tid, som fordrar mindre plockarbete och mera koncentrerad ledning än tidigare. Bägge vägarna äro farbara. Endast det nuvarande tillståndet — som här ovan avsiktligt tecknats i starka färger — kan ej fortgå. Det diskrediterar demokratin, ty det tillstodjer icke den fria opinionsbildning och öppna diskussion som skulle vara demokratiens essentiala, och det ger alla dem vapen i händerna, som för tillfället ingenting högre önska än att föra sak mot folkstyret och utgjuta sitt förakt över dess formvärld.